

ЛЕСКОВАЧКИ КУЛТУРНИ ЦЕНТАР

**ДИЈАЛЕКАТ – ДИЈАЛЕКАТСКА
КЊИЖЕВНОСТ**

ЛЕСКОВАЦ, 2011.

АНТРОПОЛОШКА ЛЕКСИКА У ДВАМА ДИЈАЛЕКАТСКИМ РЕЧНИЦИМА*

Апстракт: У овом раду се посматра однос антрополошке лексике у двама речницима истог дијалекатског типа. У анализи грађе примењен је метод компаративне анализе како би се што подробније указало на семантичку диференцираност и изни-јансираност дијалекатског лексичког фонда који се тиче човека.

Кључне речи: загарачки говор, васојевићки говор, дијалекатски речник, антро-полошка лексика, компоненцијална анализа.

1. Предмет нашег рада јесте антрополошка лексика, односно лексика којом се именује човек по неким физичким или духовним особинама, стањима, друштвеним и родбинским односима, брачним везама и сл.

Циљ нам је да испитамо статус и присуство ове врсте лексике у двама дијалекатским речницима, као и да представимо структуру поменуте лексике. Анализу грађе вршићемо утврђивањем и упоређивањем присуства овог типа лексике у наведеним дијалекатским речницима, као и поступком разлагања на семантичке компоненте њихових значења. Такође, указаћемо на најзаступљеније тематске групе, као и на конотацију која је утиснута у дијалекатско значење.

1.1. Као полазиште за наше истраживање послужио нам је рад „Антропографска лексика у Речнику говора Загарача Драга и Жељка Ћупића“ (Богдановић 2008: 71–77). Аутор је на узорку из овог речника систематизовао лексику којом се именује човек према различитим критеријумима и својствима и у те сврхе ексерципирао је речи на слово **П**. Од великог значаја су нам били и други радови који се баве сличном проблематиком¹.

1.2. Наше истраживање је базирано на корпусу од 68 јединица из оба дијалекатска речника, тј. у разматрање смо узели све антрополошке именице на слово **О**, у чији је семантички садржај укључено значење које квалификује човека у некој сфери његовог постојања:

ЛВ: ода, одељак(1)², одељак(2), облич, обличе, обличница, ождрмак и ождрмек(1), ождрмак и ождрмек(2), ождрмче(1), ождрмче(2), озимак(2), озимче(2), ојадуља, оклапуша, омрченик, омрченица, омрчуља, орјат, орјатин, особина,

* Овај рад је настао у оквиру пројекта 148009 Лингвистичка истраживања савременог српског језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ, који у целини финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

¹ В. списак коришћене литературе на крају рада.

² Број у загради иза лексеме упућује на њену примарну или секундарну семантичку реализацију, односно значења која лексема развија у полисемији смо регистровали као посебне јединице. Наиме, можемо рећи да смо посматрали оно што Љубомир Поповић (2006: 32) сматра „сублексемом“, дакле, преузимамо термин који обухвата лексему у одређеном значењу; тј. посматраћемо лексему само у специфичном значењу од свих оних које одређена лексема може да има.

особник, особница, осопче, офукач, офуклија, офуклиш, ошшшаница и ошшшаница(1), ошшшаница и ошшшаница(2), ошшшуља;

РГЗ: *образлија, ован(2), овца(2), огуљеница, ожуљеница, огуљов, ожуљов, одабаша, одива(1), одива(2), одивичић, одивична, одрод, ојађеник, ојађеница, окача, омраза(2), омрченик, омрченица, омрчов, омрчуља, опајдара, орјаг, орлокљуна, орлушина(2), особник, осталик, осталица, осталична, отпадник, отровница(2), офинцијер, офркуша, офукача, офукњача, офуцаница, очклапиша, оцаковић, ошклапиша.*

Наш корпус показује да је приближно једнак број лексема које именују човека на слово *О* у оба речника.³ Од укупног броја именица, женског рода има 32⁴, мушког рода 30 и само 6 именица средњег рода⁵.

1.3. Лексика из овог тематског круга углавном није маркирана, што би требало да значи да припада неутралном лексичком слоју, и по нормативним и по стилским критеријумима (исп. Ристић 2008).

2. Анализа грађе спроведена је методом компоненцијалне анализе⁶ лексема на основу дефиниција лексема у РГЗ и ЛВ. Значења лексема смо, према дефиницијама из речника, разложили на семантичко језгро⁷ (семантички идентификатор) и семантичку периферију те смо на основу семске структуре правили даље поделе. Приликом семантичке анализе, пошли смо од поделе антрополошке лексике на ону којом се указује на физичке или духовне особине⁸ човека. Ова се подела касније усложњава потподелама и допуњује другим семантичким подтиповима.

Прегледани радови из ове области углавном се баве придевима који имају архисему 'човекова особина' (в. Драгићевић 2001; Жугић 1997) и они су нам умногоме помогли приликом класификације.

2.1. Телесна сфера. — У нашој колективној слици стварности постоји прототип човека са одређеним физичким и духовним особинама. Када именујемо човека на основу неког физичког својства, своја запажања заснивамо на подударности или разликовању те особе у односу на прототип (Драгићевић 2001: 169–170). Позитивна или негативна оцена нечијег физичког изгледа углавном је заснована на естетским критеријумима.

Анализа антрополошке именичке лексике са значењем: 'људско биће + негативна физичка особина' и 'људско биће + позитивна физичка особина' дата је у табели.

³ Овај податак истичемо због различитог обима ова два речника. РГЗ са око 10.000 одредница је више него два пута обимнији од ЛВ који броји око 4.000 речи.

⁴ У грађи смо забележили и једну одредницу коју смо изоставили из анализе. Реч је о вишечланој лексеми „одрта будала“ која се јавља као одредница у ЛВ и коју смо ми због теме која не укључује колокације, фраземе и вишечлане лексеме изоставили из нашег рада.

⁵ Занимљив је податак да су све именице које именују човека средњег рода забележене у ЛВ. РГЗ не бележи ниједну такву именицу на слово *О*.

⁶ Подробије о приступима компоненцијалној или компонентној анализи в. код Р. Драгићевић 2007: 65–79.

⁷ О овим терминима в. Драгићевић 2007: 71.

⁸ На сличан начин придеве који се односе на човека деле и Р. Жугић (1997: 137 и 140), као и Р. Драгићевић (2001: 170–178).

ИМЕНИЦА	РЕЧНИК	РОД	СЕМАНТИЧКО ЛЕЗГРО	СЕМАНТИЧКА ПЕРИФЕРИЈА
ождрмак ⁹ и ождрмек(2)	ЛВ	м	дете(мушко)+	крупно+једро
ождрмче(2)	ЛВ	с	дете+	напредно+крупно
окача	РГЗ	ж	жена+	крупних очију
орлокљуна	РГЗ	ж	жена+	кукастог носа+великог
орлушина(2)	РГЗ	ж	особа+	крупна+незграпна+ непажљиво одевена
офуцаница	РГЗ	ж	жена+	офуцана+пропала+ истрошена

Приликом описивања неке особе, најчешће запажамо физичке неправилности и уочљиве делове тела. У нашој грађи забележили смо две лексеме које именују човека на тај начин: *окача* и *орлокљуна*. Уочавамо да именица *орлокљуна* носи снажну негативну конотацију и маркирана је квалификатором пеј. (=пејоративно).

Именице *ождрмак(2)* и *ождрмче(2)* припадају старијем слоју лексике, њихова секундарна значења именују особу по некој позитивној карактеристици, односно по изражености неког дела тела, док секундарно значење лексеме *орлушина(2)* именује особу која представља сличност са неким или нечим и маркирана је квалификатором аугм. (=аугментативно). Именица *офуцаница* указује на физичку пропалост особе женског пола услед неморалног начина живота, чиме се упућује на негативну квалификацију именоване особе.

На основу анализиране грађе увиђамо да је већи број именица забележених у РГЗ (4 именице) које углавном именују човека по непожељној телесној особини, за разлику од ЛВ (2 именице) које исказују човекову позитивну квалификацију.

2.2. Духовна сфера. — Наша грађа бележи 43 именице којима се означава неко својство које се односи на духовну сферу човека, што чини највећу групацију у оквиру посматране лексике.

Р. Драгићевић (2001: 172–177), анализирајући придеве са значењем људских особина, под утицајем анализе емоција А. Вјежбицке, напомиње да се структура значења духовне особине разликује од значењске структуре физичке особине. Анализа особина се посматра у контексту њиховог везивања за одређене ситуације у којима се те особине испољавају. Дакле, структура пожељне духовне особине била би „који је + (вредносно плус) у ситуацији“, док би структура непожељне духовне особине била „који је – (вредносно минус) у ситуацији“. На основу семантичких компоненти антрополошких лексема издвајају се четири подтипа.

⁹ Помоћу слова *a* са тачком обележили смо континуант полугласа који се остварује као *a* тј. основна вредност је између *a* и *e*. Ауторка га у ЛВ означава као *a* са двама тачкама, док смо га ми из техничких разлога обележили са једном тачком испод слова *a*.

2.2.1. Негативна особина. — Анализа антрополошке именичке лексике са значењем: 'људско биће + негативна особина' следи у табели.

ИМЕНИЦА	РЕЧНИК	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	СЕМАНТИЧКА ПЕРИФЕРИЈА
облич	ЛВ	м	особа+	љута+пргава+напрасита
обличе	ЛВ	с	особа+	љута+пргава+напрасита
обличница	ЛВ	ж	жена+	љута+ пргава+напрасита
оклапуша	ЛВ	ж	особа+	може много да поједе
орјат	ЛВ	м	човек+	зао+насилан+диваљ
орјатин	ЛВ	м	човек+	зао+насилан+диваљ
офукач	ЛВ	м	особа+	халапљива
офуклија	ЛВ	м	особа+	халапљива
офуклиш	ЛВ	м	особа+	халапљива
ошишаница(1)	ЛВ	ж	жена+	неморална
ошишаница(2)	ЛВ	ж	жена+	љута+зла
ован(2)	РГЗ	м	мушкарац+	глуп
овца(2)	РГЗ	ж	особа+	глупа
огуљеница	РГЗ	ж	жена+	неморална
ожуљеница	РГЗ	ж	жена+	неморална
опајдара	РГЗ	ж	жена+	зла+неморална
орјаг	РГЗ	м	особа+	велика тврдица
отровница(2)	РГЗ	ж	жена+	пакосна+зла+злочеста
офркуша	РГЗ	ж	жена+	слободна+покварена
офукача	РГЗ	ж	жена+	халапљива
офукњача	РГЗ	ж	жена+	неморална+халапљива
очклапиша	РГЗ	м	особа+	грабежљива+ некарактерна+ ситан лопов
ошклапиша	РГЗ	м	особа+	грабежљива+ користољубива+ ситан лопов

Можемо приметити да се негативном особином најчешће исказује:

- а) карактер особе (*облич, обличе, обличница, орјат, орјатин, ошишаница(2), опајдара*¹⁰, *отровница(2)*);
- б) однос према храни, тј. претерана алаовост, односно неумереност у исхрани (*оклапуша, офукач, офуклија, офуклиш, офукача*);
- в) интелигенција (*ован(2), овца(2)*¹¹);

¹⁰ Ова лексема може се сврстати и у подгрупу именица којима се означавају моралне особине пошто је дефиниција у речнику „зла и неморална женска особа“. Код осталих лексема из ове групе углавном нисмо имали проблема у одређивању семске структуре јер су нам синоними умногоме помогли да утврдимо значење.

г) морал (*ошишаница*(1), *огуљеница*, *ожуљеница*, *офркуша*, *офукњача*);
 д) однос према материјалним добрима, тј. претерани тврдичлук (*орјас*) или лоповлук (*очлапиша*, *ошклатиша*).

Људско биће које је носилац негативних особина углавном је жена (у 10 примера), или се дефинише као 'особа'¹², тј. може бити и мушкарац и жена (10 примера из наше грађе¹³), или пак као 'човек' (в. *орјат* и *орјатин*), где не знамо да ли је ова реч хипероним за мушкарца или жену, а само једанпут се експлицитно наводи да говорници квалификују мушкарца као носиоца негативне карактерне особине (в. *ован*(2)). Претпостављамо да би анализа већег броја примера дала сличне резултате сразмерно броју посматраних значењских структура лексема.

2.2.2. Негативно стање. — У ову групу смо сврстали лексику из наше грађе која има значење 'људско биће + које се налази у одређеном стању + у одређеној ситуацији / због одређене ситуације'. Она укључује ситуациони контекст о коме говори Р. Драгићевић (2001: 172–177) у оквиру поделе придева којима се исказују духовне особине. Чини нам се да поменута значењска структура, у нашем случају, одговара анализи именичке дијалекатске лексике која означава душевна стања човека. Оваквих лексема има укупно 11, с тим што су три лексеме забележене и у ЛВ и у РГЗ (*омрченик*, *омрченица*, *омрчуља*). Оне имају веома блиска значења, готово иста, с тим што је у РГЗ забележена још понека ужа семантичка компонента значења.

ИМИЕНИЦА	РЕЧНИК	РОД	СЕМАНТИЧКО ЛЕЗГРО	СЕМАНТИЧКА ПЕРИФЕРИЈА
ојадуља	ЛВ	ж	жена+	јадна+несрећна
омрченик	ЛВ	м	мушкарац+	јадан+несрећан
омрченица	ЛВ	ж	жена+	јадна+несрећна
омрчуља	ЛВ	ж	жена+	јадна+несрећна
ошишуља	ЛВ	ж	жена+	јадна+несрећна
ојађеник	РГЗ	м	човек+	унесрећен+ојађен смрћу члана породице+ у јаду остао сам
ојађеница	РГЗ	ж	жена+	унесрећена+ојађена+ (самохрана)
омрченик	РГЗ	м	човек+	ојађен+несрећан
омрченица	РГЗ	ж	жена+	ојађена+несрећна
омрчов	РГЗ	м	човек+	јадан+остао без породице или имања
омрчуља	РГЗ	ж	жена+	јадна+остала без икога и ичега

¹¹ Две лексеме из ове подгрупе имају квалификатор фиг., односно забележена секундарна семантичка реализација има експресивну вредност. Наиме, семску структуру у овим случајевима конституише сема колективне експресије која је садржана у полазној лексеми (зоониму): овца→глупа, наивна, женска особа (в. више о томе Гортан-Премк 1997: 107–108).

¹² У оквиру овог начина дефинисања сврстали смо и две лексеме са значењем 'онај који има негативну особину' (в. *очлапиша* и *ошклатиша*). Чини нам се да није прозирно да ли је носилац особине искључиво мушкарац или и жена може бити номинирана на овај начин.

¹³ Међутим, уколико се осврнемо на допунски део дефиниције, видећемо да неке лексеме које су дефинисане као 'особа+негативна особина' имају допуну у загради (углавном жена); в. нпр. одредницу „облич“.

Све лексеме из ове групе које су забележене у ЛВ имају упућивачку дефиницију. Именице ж. рода из претходне табеле упућиване су на одредницу „јада“ (в. **јада** ж *јадна, несрећна женска особа, јадница, несрећница, невољница*, исп. *јадуља, мрча, мрченица, мрчка, мрчуља, ојадуља, омрченица, омрчуља, ошишуља, шиша, шишуља*), а оне мушког рода на одредницу „јадо“ (в. **јадо** м *јадник, невољник, несрећник*; исп. *јадов, мрчан, мрченик, мрчко, мрчов, омрченик*). Уочавамо да је ово значење веома дифузно, односно већи број лексема објашњава наведено значење и чини један разгранати синонимски низ¹⁴. Као што је већ поменуто, дефиниције у РГЗ су описног типа, те додатним информацијама о узроку емотивног стања прецизирају значења.

Лексика из анализиране групе представља творенице деривиране углавном од творбених основа *-јад-* и *-мрч-*, што указује на то да су именице којима се квалификују носиоци одређеног емотивног стања углавном мотивисане значењем негативне емоције туге, бола, јада. Прототипична ситуација у којој се реализује емоција туге је, према истраживањима, онај контекст у којем се доживљава осећање туге због смрти човека, често неког из најближег и најужег окружења (исп. Драгићевић 2006). Осим смрти блиске особе, семеме које учествују у формирању значења које обухвата негативно стање у нашој грађи јесу: 'самоћа/усамљеност' и 'губитак имовине', тј. средстава за живот. Примећујемо да има готово једнак број именица деривираних од основа које означавају женску особу и именица које означавају мушку особу као носиоца негативног стања. Једино је основа *-иши-* била непродуктивна у грађењу именица мушког рода са значењем 'људско биће које се налази у одређеном негативном емотивном стању'.

2.2.3 Однос друштва према појединцу. — Један од критеријума према којима је Р. Драгићевић (2001: 177) делила придеве људских особина био је однос појединаца : свет. Наша грађа бележи антрополошке именице чија семантичка структура указује на специфичан однос друштва према појединцу.

ИМЕНИЦА	РЕЧНИК	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	СЕМАНТИЧКА ПЕРИФЕРИЈА
особина	ЛВ	ж	особа+	посебно се воли+особита+издваја од других
особник	ЛВ	м	особа+	посебно се воли+издваја од других
особница	ЛВ	ж	жена+	посебно се воли+издваја од других
осопче	ЛВ	с	особа(младо)+	мезимче+миљенче
одрод	РГЗ	м	особа+	није наследио боље особине родитеља
омраза(2)	РГЗ	ж	особа+	изазива сукобе+не воли је околина
особник	РГЗ	м	особа+	којега сви воле/ којега посебно воли неко у породици ¹⁵
отпадник	РГЗ	м	особа+	која се одвојила од друштва+не поштује његове норме+ издала одређене интересе+ испала из одређеног круга

¹⁴ Више о разлици између термина *синонимски пиз* и *синонимски ред* в. код Драгићевић 2007: 258.

¹⁵ Додатна информација у заградама допуњава дефиницију податком – обично мајка.

У оквиру ове групе издвојила су се ужа значења на основу семема:

а) 'омиљен + фаворизован од стране читавог друштва или неког члана породице': *особина, особник, особница, осопче*;

б) 'не поседује породичне духовне вредности + не припада породици': *одрод*;

в) 'неприлагођена + неприхваћена + друштвено издвојена': *омраза(2)* и *отпадник*.

2.2.4. Позитивна особина. — У нашој грађи се издваја само једна лексема којом се именује носилац позитивне духовне особине. Истакнута је морална особина поштења у именици *образлија*. Мотивна реч ове лексеме јесте творбена основа *образ-*, која и у књижевнојезичком стандарду може имати значење 'част, поштење, понос', исп. нпр. 2. значење одреднице „образ“ у једнотомном Речнику српскога језика Матице српске¹⁶. Компоненцијална анализа ове лексеме може се видети у табели.

ИМЕНИЦА	РЕЧНИК	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	СЕМАНТИЧКА ПЕРИФЕРИЈА
образлија	РГЗ	м	човек+	поштен

2.3. Породична сфера. — Следећу тематску групу чине именице које именују човека према сродничком статусу.

Анализа антрополошке именичке лексике са значењем: 'људско биће + назив сродника' или 'људско биће + однос према породици' дата је у табели.

ИМЕНИЦА	РЕЧНИК	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	СЕМАНТИЧКА ПЕРИФЕРИЈА
одељак(1)	ЛВ	м	рођак+	ближи+издвојен из кућне заједнице
одељак(2)	ЛВ	м	рођак+	променио презиме
одива(2)	РГЗ	ж	дете(женско)+	припада породици
одивичић	РГЗ	м	дете(мушко)+	син одивин
одивична	РГЗ	ж	дете(женско)+	ћерка одивина

Из табеле уочавамо да су два значења исте лексеме мушког рода из ЛВ — *одељак(1)* и *одељак(2)* ближе одређују јединку која се на неки начин издвојила из породичне заједнице, без обзира на сродство, док остале јединице из РГЗ припадају истом деривационом гнезду, нпр. *одива(2)*, *одивичић* и *одивична* и означавају конкретну сродничку припадност.

2.4. Биолошки статус. — У наредној тематској групи налазе се лексеме којима се именује особа према узрасту, старосном добу или према једној од етапа развоја појединца.

¹⁶ У вези са овим значењем су и антрополошке именице у савременом српском језику нпр. деривати *безобразник* и *безобразница* 'онај (она) који (а) нема стида (образа)'.

Анализа антрополошке именичке лексике са значењем: 'људско биће + узраст' и 'људско биће + етапа развоја' може се видети у табели.

ИМЕНИЦА	РЕЧНИК	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	СЕМАНТИЧКА ПЕРИФЕРИЈА
ождрмак и ождрмек(1)	ЛВ	м	дете(мушко)+	младо
ождрмче(1)	ЛВ	с	дете+	младо+које има петнаестак година
озимак(2)	ЛВ	с	дете(мушко)+	које сиса+има 2–3 године
озимче(2)	ЛВ	с	дете+	које сиса+има 2–3 године

Наша грађа показује да су забележене јединице из ЛВ, док у РГЗ нема потврда за антрополошку лексику из ове тематске групе. Лексемом *ождрмак(1)* именује се младић у периоду адолесценције, односно млад мушкарац, а *ождрмче(1)* упућује уопште на младо биће у том истом периоду. Секундарна значења лексема *озимак(2)* и *озимче(2)* су маркирана квалификатором шал. (=шалуиво), што значи да се приликом квалификације особе уноси и подсмешљив тон.

2.5. Друштвени односи. — У овој тематској групи налазе се лексеме којима се исказују различити друштвени односи унутар једне патријархалне заједнице.

Анализа антрополошке именичке лексике укључује значења: 'људско биће + брачно стање', 'људско биће + економски статус', 'људско биће + друштвени статус' и сл.

ИМЕНИЦА	РЕЧНИК	РОД	СЕМАНТИЧКО ЈЕЗГРО	СЕМАНТИЧКА ПЕРИФЕРИЈА
ода	ЛВ	ж	особа+	скитница+луталица
огуљов	РГЗ	м	особа+	сиромашан
ожуљов	РГЗ	м	особа+	сиромашан
одабаша	РГЗ	м	особа+	предводник у косидби
одива(1)	РГЗ	ж	жена+	удата
осталик	РГЗ	м	мушкарац+	неожењен
осталица	РГЗ	ж	особа(женска)+	остала неудата
осталична	РГЗ	ж	особа(женска)+	остала неудата+старија
офинцијер	РГЗ	м	мушкарац+	официр
оцаковић	РГЗ	м	особа+	из познате куће

У овом лексичком сегменту уочавамо десетак лексема којима се указује на лош економски статус и сиромаштво, маркира се за патријархалну заједницу

неприхватљив брачни статус, а с друге стране, има и лексема у чијем се значењу уочава позитиван однос према раду, према нечијој друштвеној улози и статусу и сл.

а) брачно стање: *олива(1)*, *осталик*, *осталица*, *осталична*;

б) економски статус: *ода*, *огуљов*, *ожуљов*;

в) друштвени статус: *ојаковић*;

г) друштвена улога: *одабаша*;

д) занимање: *офинцијер*.

Наведени примери, изузев лексеме *ода*, забележени су у РГЗ. Примећујемо да патријархална средина и начин живота утичу на однос друштва према појединцу и обликују његов статус у друштвеној заједници. Тако лексеме *осталик*, *осталица*, *осталична* носе извесну негативну обојеност којом се наглашава осуда друштва према појединцу у тој средини.

3. Анализом изложене грађе уочавамо да је бројност лексема на слово *О* које се тичу човека готово иста у оба посматрана дијалекатска речника. Лексеме мушког и женског рода су скоро подједнако заступљене и у РГЗ и у ЛВ, док именица средњег рода има у веома малом броју.

Семантика антрополошке лексике у дијалекатским речницима умногоме је условљена нормама патријархалне заједнице, као и друштвеним и породичним односом унутар те средине. Друштво има улогу да неке додели позитивну или пак негативну особину.

Према семантичкој анализи семантичких компонената, ексцерпирану лексику смо разложили на неколико група.

Компоненцијална анализа антрополошке лексике показала је следеће: да најбројнију групу представљају лексеме које именују човека према некој духовној особини; а ова велика групација се опет може разложити даље према семској структури у одређене подтипове „негативна особина“ (*облич*, *оклапуша*, *офукача*), „позитивна особина“ (*образлија*), „негативно стање“ (*ојадуља*, *ошишуља*, *омрчов*) и „однос друштва према појединцу“ (*особник*, *омраза(2)*, *отпадник*).

Осим духовних особина уочљиве су и физичке карактеристике појединца, па тако бележимо и мањи број именица из те сфере (*ождрмак*, *окача*, *орлокљуна*).

Издвојили смо и већу групу именица које припадају категорији „друштвени односи“ (*огуљов*, *одабаша*, *осталица*). На друштвене односе надовезује се и категорија „породични односи“ (*одељак*, *олива*), а свега неколико именица се издвојило у категорији „биолошки статус“, чиме се маркирају појединци према узрасту и животном добу (*ождрмак*, *озимче*).

Дакле, на основу анализиране грађе констатујемо да бројност забележених лексема у оквиру појединих категорија указује на потребу да се именује негативна духовна особина, или исказује однос унутар друштвене заједнице, док естетски критеријум остаје запостављен.

Такође, највећи број антрополошких именица које припадају духовној сфери има негативну конотацију, тј. дијалекатска говорна заједница претежно маркира негативне духовне особине ентитета. До сличних резултата се дошло и проучавањем

других дијалекатских типова (исп. Жугић 1997: 145). Неколико именица које носе негативну конотацију и којима се исказује осуда патријархалне заједнице, упућују на женску особу, што се објашњава положајем жене у патријархалној средини.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

Богдановић 2008: Недељко Богдановић, Антропографска лексика у Речнику говора Загараца Драга и Жељка Ћупића [у]: *Зборник Института за српски језик САНУ I, посвећено др Драгу Ћупићу поводом 75-годишњице живота*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 71–77.

Гортан-Премк 1997: Даринка Гортан-Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*, Библиотека Јужнословенског филолога, нова серија, књ. 14, Институт за српски језик САНУ, Београд.

Драгићевић 2001: Рајна Драгићевић, *Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику*, творбена и семантичка анализа, Библиотека Јужнословенског филолога, нова серија, књ. 18, Институт за српски језик САНУ, Београд.

Драгићевић 2006: Рајна Драгићевић, „Концептуализација туге у српском језику“, *Српски језик – студије српске и словенске*, 11(1–2), 309–325.

Драгићевић 2007: Рајна Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Завод за уџбенике, Београд.

Жугић 1997: Радмила Жугић, „Придеви који се односе на човекове особине у говору околине Лебана“, *Јужнословенски филолог*, 53, 135–145.

Ивић 1999: Павле Ивић, „Српски дијалекти и њихова класификација (II)“, *Зборник за филологију и лингвистику*, књ. XLII (1), 303–354.

Пешикан 1965: Митар Пешикан, „Староцрногорски средњокатунски и љешански говори“, *Српски дијалектолошки зборник*, XV, Институт за српскохрватски језик : Научна књига, Београд.

Поповић 2006: Љубомир Поповић, „Полисемичност лексема као један од проблема интерфејса синтаксе и речника“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 35(1), 25–40.

Рамић 2008: Рамић Никола, „Дијалекатска лексикографија (методолошки поступци и техника израде дијалекатских рјечника)“, [у]: *Српски језик, књижевност, уметност: зборник радова са научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 26. и 27. октобра 2007. године*, *Српски језик у (кон)тексту*, књига I, Крагујевац, 429–436.

РГЗ: Драго и Жељко Ћупић, *Речник говора Загараца*, *Српски дијалектолошки зборник*, XLIV, Институт за српски језик САНУ, Београд, 1997.

Ристић 2008: Стана Ристић, *Речи са негацијом у дијалекатском речнику Загараца* [у]: *Зборник Института за српски језик САНУ I, посвећено др Драгу Ћупићу поводом 75-годишњице живота*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 521–528.

РСЈ: *Речник српског језика*, Нови Сад: Матица српска, 2007.

ЛВ: Рада Стијовић, „Из лексике Васојевића“, *Српски дијалектолошки зборник*, XXXVI (расправе и грађа), Београд, 1990, 119–380.

R é s u m é
Dragana Cvijović
Ivana Marinković

LEXIQUE ANTHROPOLOGIQUE DANS LES DEUX DICTIONNAIRES DIALECTAUX

Dans ce travail, nous avons analysé le lexique anthropologique commençant par la lettre *O* dans les deux dictionnaires dialectiques: dans le *Dictionnaire du Parler de Zagarač* de Drago et Željko Ćupić et de *Extrait du lexique des Vasojević* de Rada Stijović). C'est par l'intermédiaire de l'analyse comparative que nous avons décomposé les lexèmes rassemblés à des composantes sémantiques de leurs significations, établi et comparé la présence de ce type de lexique des dictionnaires ci-mentionnés.